

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અશોક નગર વેલ્ફેર એસોસિએશન અને અન્ય.

વી.

આર. કે. શર્મા અને અન્ય

ડિસેમ્બર ૧૪, ૨૦૦૧

[ડી. પી. મોહપાત્રા અને પી. વેંકટરામા રેડ્ડી, ન્યાયમૂર્તિ]

સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮-ઓર્ડર ૫, રૂલ્સ ૧૫ અને ૧૮-કબજો પુનઃસ્થાપિત કરવા માટેનો દાવો-પ્રતિવાદીઓને સમન્સ આપવામાં આવ્યા નથી-હાઈકોર્ટના સિંગલ જજ એકપક્ષીય હુકમનો આદેશ આપે છે-અપીલ પર, હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે એકપક્ષીય હુકમને રદ કર્યો અને પ્રતિવાદીઓને સમન્સ આપવામાં આવ્યા ન હોવાનું માનતા ગુણદોષ પર નવી ટ્રાયલ ચલાવાનો આદેશ આપ્યો-વાજબી ઠેરવવામાં આવ્યો.

વિશીષ્ટ દાદ અધિનિયમ, ૧૯૬૩-કલમ ૬ (૩)-દિલ્લી હાઈકોર્ટ અધિનિયમ, ૧૯૬૬-કલમ ૧૦-કલમ ૬ (૩) માં ઘડવામાં આવેલા પ્રતિબંધને

ધ્યાનમાં રાખીને દિલ્લી હાઈકોર્ટ અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળ ઈન્ટ્રા-કોર્ટ અપીલ જાળવવા યોગ્ય રહેશે કે કેમ-પ્રશ્ન ખુલ્લો મૂકવામાં આવ્યો છે.

ભારતનું બંધારણ, ૧૯૫૦-કલમ ૧૩૬-ન્યાયના હેતુને આગળ વધારવા માટે યોગ્ય કેસોમાં દખલ કરવા માટે સુપ્રીમ કોર્ટને વિવેકાધીન સત્તા પ્રદાન કરે છે-કોઈ પણ પક્ષને અપીલ કરવાનો અધિકાર પ્રદાન કરતું નથી.

વાદી-અરજદારોએ વાદીઓને બળજબરીથી બેદખલ કરીને દાવાની મિલકત પર અનધિકૃત કબજો કરવા બદલ પ્રતિવાદી-પ્રતિવાદીઓ સામે વિશીષ્ટ રાહત અધિનિયમ, ૧૯૬૩ની કલમ ૬ હેઠળ દાવો દાખલ કર્યો હતો.હાઈકોર્ટના સિંગલ જજે એક તરફી મુકદ્દમાનો ચુકાદો આપ્યો હતો.પ્રતિવાદી-પ્રતિવાદીઓએ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી હતી જેમાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે તેમને કોઈ નોટિસ આપવામાં આવી નથી અને તેઓ દાવાની સ્થાપનાથી વાકેફ નથી.હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા એકપક્ષીય હુકમને રદ કર્યો હતો અને ગુણદોષ પર મુકદ્દમાની નવી સુનાવણીનો આદેશ આપ્યો હતો, જેમાં જણાવ્યું હતું કે પ્રતિવાદીઓને સમન્સ આપવામાં આવ્યું ન હતું અને સેવાની બાબતમાં કાયદાની ફરજિયાત જોગવાઈઓનું સ્પષ્ટ ઉલ્લંઘન થયું હતું.આથી વાદીઓ દ્વારા હાલની વિશેષ રજા અરજીઓ (એસએલપી).

વાદી-અરજદારો વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કોઈ પણ ઈન્ટ્રા-કોર્ટ અપીલ વિશીષ્ટ રાહત અધિનિયમની કલમ ૬ (૩) માં ઘડવામાં આવેલી બારના આધારે નથી અને દિલ્હી હાઈકોર્ટ અધિનિયમની કલમ ૧૦માં ડિવિઝન બેંચમાં સિંગલ જજના ચુકાદા સામે અપીલની જોગવાઈ કલમ ૬ (૩) માં સમાવિષ્ટ બાર સામે અપીલને ધ્યાનમાં લેવા માટે અધિકારક્ષેત્ર ધારણ કરવા માટે કોઈ ઉપયોગી થશે નહીં.

એસ. એલ. પી. ને ફગાવી દેતા કોર્ટે ઠરાવ્યું:

૧.૧ કેસની વિચિત્ર હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેંચના વિવાદિત આદેશમાં ભારતના બંધારણની કલમ ૧૩૬ હેઠળ હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી.[૬૭૧-બી; ૬૭૦-એચ]

૧.૨ બંધારણની કલમ ૧૩૬ કોઈ પણ પક્ષને અપીલ કરવાનો અધિકાર પ્રદાન કરતી નથી, પરંતુ તે આ અદાલતને યોગ્ય કેસોમાં દખલ કરવાની વિવેકાધીન સત્તા પ્રદાન કરે છે.કલમ ૧૩૬ હેઠળનો પ્રતિબંધ સંભવિત છે પરંતુ અનિવાર્ય નથી અને નિઃશંકપણે ન્યાયના હેતુને આગળ વધારવા માટે છે.તાત્કાલિક કેસ કલમ ૧૩૬ હેઠળ હસ્તક્ષેપ માટે યોગ્ય કેસ નથી, ભલે એવું માનવામાં આવે કે દિલ્હી હાઈકોર્ટ અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળની અપીલ યોગ્ય ન હતી. [૬૬૯-એચ; ૬૭૦-એ; ૬૬૯-જી]

૨.૧ હાઈકોર્ટના તારણો એક દયનીય સ્થિતિ દર્શાવે છે અને યોગ્ય સેવા દર્શાવવા માટે રેકૉર્ડ્સમાં હેરફેર કરીને કોર્ટની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગની હકીકત પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે, જ્યારે ત્યાં કોઈ ન હતું.સમન્સ યોગ્ય રીતે આપવામાં આવ્યું હતું કે કેમ અને અવેજી સેવાની અસર માટે કોઈ કેસ હતો કે કેમ અને સમન્સની સેવાની ફરજિયાત જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું હતું કે કેમ તે તપાસવામાં સંબંધિત અધિકારી દ્વારા પ્રાથમિક કાળજી લેવામાં આવી ન હતી.સમગ્ર ચિત્ર અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યું ન હતું અને અદાલતે ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રારનો અહેવાલ સહેલાઈથી સ્વીકારી લીધો હતો અને બજવણી પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી અને પ્રતિવાદીઓ સમન્સનો જવાબ આપવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા તેના આધારે કાર્યવાહી કરી હતી.[૬૬૮-ઈ-એફ]

૨.૨ ઉચ્ચ અદાલતે જે કર્યું છે તે અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગના વર્ણનમાં શંકાસ્પદ માધ્યમો દ્વારા મેળવેલા એકપક્ષીય હુકમોને અમાન્ય બનાવવાનું છે.જો આવા હુકમોને ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હોત, તો તે ન્યાયની નિષ્ફળતામાં પરિણમ્યું હોત.[૬૭૦-જી]

૩. વિશિષ્ટ રાહત અધિનિયમની કલમ ૬ (૩) હેઠળ પ્રતિબંધ હોવા છતાં શું હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દિલ્લી હાઈકોર્ટ અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળ અપીલ કરી શકે છે તે પ્રશ્ન ખુલ્લો મૂકવામાં આવ્યો છે.[૬૭૦-એફ]

ત્યારબાદ પ્રીતમ સિંહ વિરુદ્ધ રાજ્ય, [૧૯૫૦] એસસીઆર ૪૫૩ આવ્યું.

બોમ્બે રાજ્ય વિ. રુસી મિસ્ત્રી, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૦) એસ.સી. ૩૯૧;
તાહેરાખાતૂન (ડી) એલ. આર. વી.સલામ્મિન મોહમ્મદ, એ.આઈ.આર.
(૧૯૯૯) એસ.સી. ૧૧૦૪ અને વનિતા એમ. ખાનોલકર વિરુદ્ધ પ્રજ્ઞા એમ.
પાઈ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૯૮) એસ.સી. ૪૨૪ પર આધાર રાખ્યો
હતો.

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસડિક્શન: સ્પે. લીવ પીટીશન (સી) નંબર ૪૬૩૫ ઓફ
૨૦૦૧

આર. એફ. એ. માં દિલ્લી હાઈકોર્ટના ૧૧ જાન્યુઆરી, ૨૦૦૧ના ચુકાદા અને
આદેશમાંથી. (ઓએસ.) ૨૦૦૦નો નંબર ૩૨.

સાથે

૨૦૦૧ની સ્પે. લીવ પીટીશન (સી) નંબર ૪૬૫૭.

આર. એફ. એ. માં દિલ્લી હાઈકોર્ટના ૧૧ જાન્યુઆરી, ૨૦૦૧ના ચુકાદા અને

આદેશમાંથી. (ઓએસ.) ૨૦૦૦ નો નંબર ૩૫.

અરજદારો તરફે એમ. એસ. ગણેશ, આર. અચ્યમ પેરુમલ અને કે. એસ. કશ્યપ.

પ્રતિવાદીઓ તરફે મેસર્સ ટેમ્પલ લો ફર્મ માટે આર. વેંકટરમાની, એલ. નાગેશ્વર રાવ, પી. બી. સુરેશ, વિપિન નાયર.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ પી. વેંકટરમા રેડ્ડી, દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો. નોટિસ પછી, એસએલપીની લાંબી સુનાવણી કરવામાં આવી છે.

આર. એફ. એ. (ઓ. એસ.) નંબર ૩૨/૨૦૦૦ અને આર. એફ. એ. (ઓ. એસ.) નંબર ૩૨/૨૦૦૦ માં દિલ્લી હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના સામાન્ય ચુકાદાને વાદી દ્વારા આ અપીલમાં પડકારવામાં આવી રહ્યો છે, જેમણે હાઈકોર્ટમાં ૧૯૯૧ના ૫૪૪ અને ૧૯૯૧ના ૫૯૭ નંબરના બે દાવા દાખલ કર્યા હતા. પ્રથમ દાવો ૪૮ પ્રતિવાદીઓ સામે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને બીજો દાવો ૫૨ પ્રતિવાદીઓ સામે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમના પર અશોક નગર (ચિલ્લા ગામ) માં આવેલા ખસરા નંબર ૩૯૩/૨૬૪ માં આવેલા પ્લોટ/ઘરોમાં અનધિકૃત કબજો કરવાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો. અન્ય બાબતોની સાથે, વાદમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે

એસોસિએશનના સભ્યો (જેમાંથી કેટલાક પ્રતિવાદીઓ છે) સંયુક્ત રીતે અને અલગ અલગ રીતે પ્રથમ વાદીની તરફેણમાં તેમના સંબંધિત અધિકારો છોડવા માટે સંમત થયા હતા અને વિવાદમાં મુકાયેલી જમીનની સુરક્ષા માટે જરૂરી કાનૂની કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે બીજા વાદીને વધુ સત્તા આપી હતી. એવો પણ આક્ષેપ પણ મૂકવામાં આવ્યો છે કે પ્રતિવાદીઓને દાવામાં નામ આપવામાં આવેલી અમુક વ્યક્તિઓ દ્વારા અનધિકૃત રીતે કબજામાં લેવામાં આવ્યા હતા, જેઓ શીર્ષકમાં પૂર્વગામી હોવાનું કહેવાયું હતું અને તેથી પ્રતિવાદીઓ વિવાદિત જમીનના અતિક્રમણકારો હતા. ત્યારબાદ એવો આક્ષેપ મૂકવામાં આવે છે કે પ્રતિવાદીઓએ "વાદી-સંગઠનને તેના રચનાત્મક કબજામાંથી બળજબરીથી હાંકી કાઢ્યું હતું". આ દાવાઓ કથિત રીતે ચોક્કસ રાહત અધિનિયમની કલમ ૬ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા અને કબજો/કબજો પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે હુકમનામું માંગવામાં આવ્યું હતું.

દાવાની જમીનને લગતી મુકદ્દમાના ઇતિહાસ અથવા દાવાની યોગ્યતાઓને બદલતી અન્ય વિગતો સાથે વ્યવહાર કરવો જરૂરી નથી. તે નોંધવા માટે પૂરતું છે કે પ્રતિવાદીઓ પરની બજવાણીને સંપૂર્ણ ગણવામાં આવી હતી અને કોર્ટે ૧૪ મે, ૧૯૯૨ ના આદેશ દ્વારા નિર્દેશ આપ્યો હતો કે પ્રતિવાદીઓ સામે એકપક્ષીય કાર્યવાહી કરવામાં આવે. સોગંદનામા પુરાવા રેકૉર્ડ પર લેવામાં આવ્યા હતા. પ્રતિવાદીઓએ વાદીઓને દાવાની મિલકતમાંથી ગેરકાયદેસર રીતે હાંકી કાઢ્યા હતા અને તેઓ અતિક્રમણકારોની સ્થિતિમાં હતા તે તારણ પર બંને

દાવાનો ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હતો.આ પ્રકારનો એકતરફી ચુકાદો અને હુકમનામું ૬ ઓગસ્ટ, ૧૯૯૭ના રોજ ૧૯૯૧ના દાવો નંબર ૫૯૭માં અને ૨૭ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૭ના રોજ ૧૯૯૧ના દાવો નંબર ૫૪૪માં એક વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ દ્વારા મૂળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને પસાર કરવામાં આવ્યું હતું.જ્યારે પ્રતિવાદીઓને એકપક્ષીય હુકમના આધારે હાંકી કાઢવાની માંગ કરવામાં આવી હતી, ત્યારે આ આરોપ પર અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી કે અપીલકર્તાઓ/પ્રતિવાદીઓ દાવાઓથી વાકેફ ન હતા અને તેમને મુકદ્દમામાં પસાર કરાયેલા હુકમો વિશે પ્રથમ વખત ૮ એપ્રિલ, ૨૦૦૦ના રોજ ખબર પડી હતી, જ્યારે પોલીસ અધિકારીઓ અદાલતના વોરંટનો અમલ કરવા માટે વિસ્તારની તપાસ કરવા આવ્યા હતા.અપીલ દાખલ કરવામાં વિલંબને માફ કરવા માટેની અરજીઓ પણ દાખલ કરવામાં આવી હતી.ઉચ્ચ અદાલતની ખંડપીઠે એ નક્કી કરવા માટે રેકૉર્ડની સંપૂર્ણ તપાસ કરી હતી કે સમન્સ વાસ્તવિક રીતે આપવામાં આવ્યા હતા કે કાયદા અનુસાર આપવામાં આવ્યા હોવાનું માનવામાં આવ્યું હતું અને પ્રતિવાદીઓનો કેસ સ્વીકારીને, વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા એકપક્ષીય ચુકાદાઓ અને હુકમોને રદ કર્યા હતા અને કાયદા અનુસાર ગુણદોષ પર દાવાઓની નવી સુનાવણીનો આદેશ આપ્યો હતો.વિદ્વાન ન્યાયાધીશોને વિલંબને માફ કરવા માટે પૂરતો આધાર મળ્યો.ચુકાદાનો અંતિમ ભાગ નીચે મુજબ છે:

"અપીલકર્તાઓ, જેમણે હાજર થયા છે અને જેઓ દાવામાં પ્રતિવાદી છે,

તેમને હવે યોગ્ય રીતે બજવાંણી કરવામાં આવી હોવાનું માનવામાં આવશે.તેમને વાદીઓ દ્વારા વાદની નકલો અને અન્ય દસ્તાવેજો પૂરા પાડવામાં આવશે, જે પક્ષકારો વિદ્વાન સિંગલ જજ સમક્ષ હાજર થશે તે દિવસે અથવા તે પહેલાં તેમને આપવામાં આવે તે જરૂરી છે.ત્યારબાદ છ અઠવાડિયાના સમયગાળામાં, કથિત પ્રતિવાદીઓ તેમના લેખિત નિવેદનો દાખલ કરશે.ત્યારબાદ વાદીઓ દ્વારા બાકીના પ્રતિવાદીઓને યોગ્ય બજવાંણી આપવા માટે પણ પગલાં લેવામાં આવશે.

૧૯૯૧ ના દાવો નંબર ૫૯૭ માં રેકૉર્ડ તરફ વળતાં, ઉચ્ચ અદાલતે અન્ય બાબતોની સાથે નોંધ્યું હતું કે આ વતી વિનંતી કરવામાં આવી હોવા છતાં સ્વીકૃતિ-બાકી કાર્ડ દાખલ કરવામાં આવ્યા ન હતા; તેથી સમન્સ નોંધાયેલ ટપાલ દ્વારા મોકલવામાં આવતા ન હતા, પરંતુ સામાન્ય પ્રક્રિયા દ્વારા મોકલવામાં આવતા હતા.બિનઅનુભવી પ્રતિવાદીઓને સમન્સ આપવામાં આવ્યું હતું કે કેમ તેની ચકાસણી કર્યા વિના પણ, નાયબ રજિસ્ટ્રારે વાદીના આગ્રહ પર ૧૧ નવેમ્બર, ૧૯૯૧ના રોજ દાવો મુકવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.તે તબક્કે, અખબારમાં પ્રકાશન દ્વારા સેવા વિનાના પ્રતિવાદીઓ પર સેવા આપવા માટે અવેજી સેવા માટેની અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી.ડિવિઝન બેન્ચે પછી ટિપ્પણી કરી:

"તે તારીખ સુધી જે કાર્યવાહી થઈ હતી તે દર્શાવે છે કે જ ફેબ્રુઆરી,

૧૯૯૧ના આદેશ અનુસાર ૧૦ એપ્રિલ, ૧૯૯૧ના રોજ પ્રતિવાદીઓને જે સમન્સ જારી કરવામાં આવ્યું હતું તે કોર્ટની રજિસ્ટ્રીમાં પાછું પ્રાપ્ત થયું ન હતું. અદાલતને ખબર નહોતી કે કહેવાતા બિન- બજવણી પ્રાપ્ત પ્રતિવાદીઓ પર બજવણી આપવા માટે કોઈ વાસ્તવિક પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે કે નહીં. તે તારીખ સુધી અદાલતને કોઈ કારણ ઉપલબ્ધ નહોતું કે શા માટે બજવણી વિનાના પ્રતિવાદીઓને વ્યક્તિગત રીતે સમન્સ સાથે બજવણી આપી શકાતી નથી. ૧૦ એપ્રિલ, ૧૯૯૧, ૨૩ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૧ અને ૧૧ નવેમ્બર, ૧૯૯૧ એમ ત્રણ જુદી જુદી તારીખોએ દાવો કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, વાદી દ્વારા બિન- બજવણી પ્રતિવાદીઓને નવા સમન્સ માટે કોઈ આદેશો મેળવવામાં આવ્યા ન હતા. સંહિતાના આદેશ ૫, નિયમ ૨૦ હેઠળ ઉપરોક્ત બે અલગ-અલગ અરજીઓ સીધી દાખલ કરવામાં આવી હતી.

પ્રથમ અરજી (આઈ. એ. ૧૨૨૬૭/૯૧) માં એવો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો કે કેટલાક પ્રતિવાદીઓને વારંવાર સમન્સ જારી કરવામાં આવ્યા હોવા છતાં તેમને આજદિન સુધી બજવણી કરવામાં આવી નથી. જેમ કે, બજવણી વિનાના પ્રતિવાદીઓને સામાન્ય પ્રક્રિયા દ્વારા સેવા આપવી શક્ય નથી. તેના ચહેરા પર, અરજીમાં કરવામાં આવેલા દાવા ખોટા હતા કારણ કે અરજીમાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે 'તેમને વારંવાર સમન્સ જારી કરવામાં આવ્યા હોવા છતાં'. જે સમન્સ જારી

કરવામાં આવ્યા હતા તે ન તો પરત કરવામાં આવ્યા હતા અને ન તો વાદી દ્વારા નવા સમન્સ મેળવવા માટે કોઈ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યા હતા.તેવી જ રીતે, બીજી અરજીમાં કરવામાં આવેલા દાવાઓ પણ ખોટા હતા, જેમાં એવો પણ આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે બિનઅનુભવી પ્રતિવાદીઓને વારંવાર સમન્સ જારી કરવામાં આવ્યા હતા.આ અસ્પષ્ટ અરજીઓ પર, નાયબ નિબંધક, જેમને અદાલતની સત્તાઓ આપવામાં આવી છે, તેમણે તેમનો સંતોષ નોંધાવતા આદેશ પસાર કરવા માટે આગળ વધ્યા કે સામાન્ય રીતે સેવા વિનાના પ્રતિવાદીઓને સેવા આપવી શક્ય નથી.તદનુસાર, તેમણે નિર્દેશ આપ્યો કે ઉપરોક્ત પ્રતિવાદીઓને અખબારમાં 'ધ સ્ટેટ્સમેન' નામની ઘોષણા દ્વારા સેવા આપવામાં આવે.

રેકૉર્ડ પરની કઈ સામગ્રીથી અથવા અન્યથા નાયબ નિબંધક સંતુષ્ટ હતા તે કોઈનું અનુમાન છે.ક્રમમાં કંઈ જ પ્રતિબિંબિત થતું નથી.ન તો અરજીની સામગ્રી કે ન તો અગાઉના કાર્યાલય અહેવાલો આવા સંતોષને સમર્થન આપે છે.અરજીની સામગ્રી, જેમ કે અમે નોંધ્યું છે, તેના ચહેરા પર ખોટી હતી.ઓફિસના અહેવાલોમાં પણ ક્યાંય એવું કંઈપણ જણાવવામાં આવ્યું ન હતું કે જેનાથી એવું અનુમાન લગાવી શકાય કે સામાન્ય રીતે બિન-સેવારત પ્રતિવાદીઓને બજાવણી આપવી શક્ય ન હતી.ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રારે અવેજી સેવાનો નિર્દેશ આપતા પહેલા ઓછામાં

ઓછી કાયદાની જોગવાઈઓ પર ધ્યાન આપવું ફરજિયાત હતું, જે આદેશ ૫ ના નિયમ ૨૦ ની દ્રષ્ટિએ માત્ર સંતોષ પર આદેશ આપી શકાય છે કે એવું માનવાનું કારણ હતું કે પ્રતિવાદી બજવણી ટાળવાના હેતુથી રસ્તામાંથી બહાર રહ્યો હતો અથવા અન્ય કોઈ કારણોસર સમન્સ સામાન્ય રીતે આપી શકાતું નથી. ૧૦ એપ્રિલ, ૧૯૯૧, ૨૩ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૧ અને ૧૯ ડિસેમ્બર, ૧૯૯૧ના આદેશોમાં પ્રતિબિંબિત થયેલા કાર્યાલય અહેવાલો અનુસાર, ૪ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૯૧ના આદેશને અનુસરીને જારી કરવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો, જેની હજુ રાહ જોવાઈ રહી હતી, તેથી તેમણે સેવા માટે મોકલવામાં આવેલા સમન્સ કેમ પરત ન કર્યા તે અંગે પ્રક્રિયા સર્વર પાસેથી કોઈ ખુલાસો માંગવામાં આવ્યો ન હતો, ન તો કોઈ સમન્સ અંગેનો કોઈ અહેવાલ અદાલતને ઉપલબ્ધ હતો. આમ, સેવા વિનાના પ્રતિવાદીઓ પર પ્રકાશન દ્વારા અવેજી સેવાને અસર કરવાનો આદેશ પણ કાયદામાં ખરાબ છે.

ત્યારબાદ ઉચ્ચ અદાલતે ખાસ કરીને અમુક સમન્સ પર સેવાના સમર્થનનો ઉદ્દેશ કર્યો હતો, જે દર્શાવે છે કે અસંબંધ વ્યક્તિઓ પર સમન્સ કેવી રીતે આપવામાં આવ્યા હતા.

૧૯૯૧ ના દાવો નંબર ૫૪૪ માં રેકૉર્ડ તરફ વળતાં, જેમાં પણ સમન્સ

નોંધાયેલ ટપાલ દ્વારા મોકલવામાં આવ્યા ન હતા, ઉચ્ચ અદાલતે ટિપ્પણી કરી:

"૧૯૯૧ના સ્યુટ નં.૫૪૪ અને ૧૯૯૧ના ૫૭૧ના રેકૉર્ડ પર નજર કરીએ તો એવું લાગે છે કે ૩૦ માર્ચ, ૧૯૯૧ના રોજ પ્રોસેસ સર્વિસ તારા ચંદ દ્વારા ૮૯ સમન્સ આપવામાં આવ્યા હતા અને સમન્સ પરના અહેવાલો પણ તે જ દિવસે તેમના દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવ્યા હોવાનું જણાય છે.તેમાં નામ ધરાવતી વ્યક્તિને સમન્સ મોકલવાને બદલે, તેમણે કેટલીક અજાણ્યા વ્યક્તિઓની ઓળખનો ઉલ્લેખ કરવાની મુશ્કેલી લીધા વિના અને આ વ્યક્તિઓની યોગ્ય ઓળખ કર્યા વિના તેમની સેવા કરી હતી.તેઓ સમન્સ પર એમ પણ કહી શક્યા હોત કે જે વ્યક્તિઓને સમન્સ આપવામાં આવ્યું હતું તેઓ વ્યક્તિગત રીતે તેમને ઓળખતા હતા.તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો ન હતો.જો તેમને કોર્ટમાં હાજર થવા માટે કહેવામાં આવ્યું હોત, તો તેમણે ચોક્કસપણે કહ્યું હોત કે વ્યક્તિગત રીતે તેઓ ઉપરોક્ત પ્રતિવાદીઓથી પરિચિત ન હતા.

સમન્સ પર કેટલાક અહેવાલો છે, જે અમારા દ્વારા માત્ર પ્રક્રિયા-સર્વિસ દ્વારા સમન્સ જે રીતે યોગ્ય રીતે આપવામાં આવ્યા હોવાનું માનવામાં આવે છે તે બતાવવા માટે પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યા છે.જેને સંબોધવામાં આવ્યા હતા તે સિવાય અન્ય વ્યક્તિઓને પણ તે જ આપવામાં આવ્યા હતા.અન્ય એક મહત્વપૂર્ણ લક્ષણ, જે આપણે બંને દાવામાં નોંધ્યું છે તે

એ છે કે પ્રતિવાદીઓને સમન્સ કેવી રીતે સંબોધવામાં આવ્યા હતા.દાવો નં.૫૪૪/૯૧ માં સમન્સ પર બતાવ્યા પ્રમાણે પ્રતિવાદીઓનું સરનામું અમે ઉપર નોંધ્યું છે.૧૯૯૧ ના દાવો નંબર ૫૯૭ માં તમામ પ્રતિવાદીઓ માટે, સમન્સને નીચે મુજબ સંબોધવામાં આવ્યા હતા:

'દિલ્હીના ચિલ્લા સરોદા બાંગર ગામના આદર્શ નગરમાં ખસરા નંબર ૩૯૩/૨૬૪ માંથી ૬૫ થી ૯૮ નંબરના પ્લોટ/મકાનનો અનધિકૃત કબજો ધરાવનાર-૧૧૦૦૯૧ '.

ત્યારબાદ ઉચ્ચ અદાલતે સમન્સની સેવાની બાબતમાં સી. પી. સી. ની ફરજિયાત જોગવાઈઓ વિશે ચર્ચા કરી હતી., આદેશ ૫, નિયમ ૧૮, આદેશ ૫, નિયમ ૧૫ વગેરેનું પાલન કરવામાં આવ્યું ન હતું.ઉચ્ચ અદાલતે તારણ કાઢ્યું:

"જેમ કે, સમન્સ પરના અહેવાલો કાં તો નકલી છે અથવા હેતુપૂર્વક યોગ્ય બજવાણીનો રંગ આપવા માટે બનાવવામાં આવ્યા છે તે નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં અમને કોઈ ખચકાટ નથી.સમન્સ બિલકુલ આપવામાં આવ્યાં નહોતાં.તેમાં નામ આપવામાં આવેલા પ્રતિવાદીઓને આ સોંપવામાં આવ્યા ન હતા, જેના કારણે પ્રતિવાદીઓ કોર્ટમાં હાજર થતા અટક્યા હતા.માત્ર કાયદાની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન જ નથી થયું, પરંતુ જોગવાઈઓનું પણ ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે.

ઉચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત તારણો/અવલોકનો બાબતોની દયનીય સ્થિતિ દર્શાવે છે અને યોગ્ય સેવા દર્શાવવા માટે રેકૉર્ડ્સમાં હેરફેર કરીને અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગની હકીકત પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે, જ્યારે કોઈ ન હતું.સમન્સ યોગ્ય રીતે આપવામાં આવ્યું હતું કે કેમ અને અવેજી સેવાની અસર માટે કોઈ કેસ હતો કે કેમ અને સમન્સની સેવાની ફરજિયાત જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું હતું કે કેમ તે તપાસવામાં અદાલતના સંબંધિત અધિકારી દ્વારા પ્રાથમિક કાળજી લેવામાં આવી ન હતી.સમગ્ર ચિત્ર અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યું ન હતું અને અદાલતે ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રારનો અહેવાલ સહેલાઈથી સ્વીકારી લીધો હતો અને સેવા પૂર્ણ થઈ ગઈ હતી અને પ્રતિવાદીઓ સમન્સનો જવાબ આપવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા તેના આધારે કાર્યવાહી કરી હતી.

અપીલકર્તાઓ માટે વિદ્વાન વકીલ દ્વારા નાયબ રજિસ્ટ્રારની કાર્યવાહીના આધારે દલીલ કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે. રજિસ્ટ્રારે ૧૦ એપ્રિલ, ૧૯૯૧ના રોજ નોંધ્યું હતું કે ૧૯૯૧ના દાવો નંબર ૫૯૭માં મોટાભાગના પ્રતિવાદીઓ વ્યક્તિગત રીતે હાજર હતા અને તેમણે લેખિત જવાબ દાખલ કરવા માટે સમય માંગ્યો હતો.હાજર હોવાનું કહેવાતા પ્રતિવાદીઓના નામ ૧૦ એપ્રિલ, ૧૯૯૧ ના રોજ ઓર્ડર શીટ પર નોંધાયેલા જોવા મળે છે.આદેશમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે પ્રતિવાદીઓને સામાન્ય પ્રક્રિયા દ્વારા જારી કરાયેલા સમન્સની રાહ જોવાઈ રહી હતી, પરંતુ કથિત પ્રતિવાદીઓ વ્યક્તિગત રીતે હાજર હતા.ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રારે

તેમને સંબંધિત પ્રતિવાદીઓ તરીકે કેવી રીતે ઓળખી શક્યા તે અંગે કંઈ નોંધવામાં આવ્યું નથી.આ તે છે જે ઉચ્ચ અદાલતે ખૂબ જ યોગ્ય ટિપ્પણી કરી છે.દેખીતી રીતે, તેમના પર સમન્સની સેવાની હકીકત કોર્ટના અધિકારી દ્વારા તપાસવામાં આવી ન હતી, ખાસ કરીને જ્યારે તેમની ઓળખ અધિકારીને ખબર ન હતી.

તેથી, અમે સંતુષ્ટ છીએ કે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે એકપક્ષીય હુકમનામું રદ કરતો ચુકાદો સાચો, યોગ્ય અને ન્યાયી છે.

જો કે, ઉચ્ચ ન્યાયાલયના ઉપરોક્ત પ્રતિકૂળ તારણોનો સામનો કરવો પડ્યો, જે દુર્ગમ છે, અપીલકર્તાના વકીલે એ મુદ્દા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું કે કોઈ પણ ઇન્ટ્રા-કોર્ટ અપીલ વિશિષ્ટ રાહત અધિનિયમની કલમ ૬ (૩) માં ઘડવામાં આવેલી બારના આધારે નથી. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે દિલ્લી હાઈકોર્ટ અધિનિયમની કલમ ૧૦માં એકલ ન્યાયાધીશના ચુકાદા સામે ડિવિઝન બેન્ચમાં અપીલ કરવાની જોગવાઈ કલમ ૬ (૩) માં સમાવિષ્ટ બારની સામે અપીલને ધ્યાનમાં લેવા માટે અધિકારક્ષેત્ર ધારણ કરવા માટે કોઈ ફાયદો થશે નહીં.આ જ દલીલ હાઈકોર્ટ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવી હતી.વનિતા એમ. ખાનોલકર વિરુદ્ધ પ્રજ્ઞા એમ. પાઈ અને અન્ય, એ. આઈ. આર. (૧૯૯૮) એસ. સી. ૪૨૪ કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખતા વિદ્વતાપૂર્ણ ન્યાયાધીશોએ જણાવ્યું હતું કે ચોક્કસ રાહત અધિનિયમની કલમ ૬ની પેટા-

કલમ (૩) માં સમાવિષ્ટ પ્રતિબંધ લેટર પેટન્ટ અપીલ દ્વારા સિંગલ જજના ચુકાદા અને હુકમને પડકારવામાં અપીલકર્તાના માર્ગમાં નહીં આવે. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે તે ચુકાદાને અલગ પાડવાનો અને તે ચુકાદાની ચોકસાઈ પર સવાલ ઉઠાવવાનો તેમનો શ્રેષ્ઠ પ્રયાસ કર્યો હતો કારણ કે તે મોટા બેન્ચ નિર્ણયોમાં નિર્ધારિત આદેશને ધ્યાનમાં લીધા વિના 'પ્રતિ ઇન્ક્યુરિયમ' નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો. તે નોંધપાત્ર બળ સાથે રજૂ કરવામાં આવે છે કે ચોક્કસ રાહત અધિનિયમની કલમ ૬ (૩) માં ઘડવામાં આવેલા ચોક્કસ પ્રતિબંધને અદાલતની અંદરની અપીલ સંબંધિત જોગવાઈનો ઉપયોગ કરીને સમાપ્ત કરી શકાતો નથી. એવું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે કે જો વનિતા કેસમાં આ અદાલત દ્વારા લેવામાં આવેલા ડ્રજિકોણને અમલમાં મૂકવામાં આવે, તો કલમ ૬ (૩) હેઠળનો પ્રતિબંધ એવા તમામ કેસોમાં કામ કરશે જ્યાં ઉચ્ચ અદાલતને દાવાની સુનાવણી કરવા માટે કોઈ મૂળ અધિકારક્ષેત્ર નથી, જ્યારે સંબંધિત ઉચ્ચ અદાલત પાસે આવા અધિકારક્ષેત્ર ન હોય તો તે અમલમાં આવતું નથી. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, આ વિસંગત સ્થિતિ એ તારણ કાઢવાનું બીજું કારણ છે કે ચોક્કસ રાહત અધિનિયમની કલમ ૬ ની પેટા-કલમ (૩) માં સમાવિષ્ટ અપીલના મનોરંજન સામેનો પ્રતિબંધ સંપૂર્ણ છે અને લેટર્સ પેટન્ટ અથવા સંબંધિત હાઈકોર્ટ અધિનિયમની જોગવાઈઓ દ્વારા દૂર કરવામાં આવ્યો નથી. આ દલીલો સાર વગરની નથી. જો કે, અમે આ બાબતને મોટી બેન્ચને મોકલવાની જરૂર નથી માનતા કારણ કે અમારું માનવું છે કે બંધારણની કલમ ૧૩૬ હેઠળ દખલગીરી માટે આ યોગ્ય કેસ નથી, ભલે અમે આ આધાર પર

આગળ વધીએ કે દિલ્લી હાઈકોર્ટ અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળની અપીલ યોગ્ય ન હતી.

કેસની હકીકતો અને કલમ ૧૩૬ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગને લગતી વિચારણાઓના સંદર્ભમાં, અમે અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવાથી દૂર રહીએ છીએ અને અપીલ કરવાની મંજૂરી આપીએ છીએ.તે સારી રીતે સ્થાપિત છે કે કલમ ૧૩૬ કોઈ પણ પક્ષને અપીલ કરવાનો અધિકાર પ્રદાન કરતી નથી, પરંતુ તે બોમ્બે રાજ્ય વિરુદ્ધ રુસી મિસ્ત્રી, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૦) એસ.સી. ૩૯૧ દ્વારા યોગ્ય કેસોમાં દખલ કરવા માટે સુપ્રીમ કોર્ટને વિવેકાધીન સત્તા પ્રદાન કરે છે.કલમ ૧૩૬ હેઠળનો પ્રતિબંધ સંભવિત છે પરંતુ અનિવાર્ય નથી અને નિઃશંકપણે ન્યાયના હેતુને આગળ વધારવા માટે છે.તાહેરાખાતૂન (ડી) માં એલ. આર. વી.સલામ્બિન મોહમ્મદ, એ. આઈ. આર. (૧૯૯૯) એસ. સી. ૧૧૦૪, એ તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે વિશેષ રજા આપવામાં આવે તેવા કિસ્સાઓમાં પણ, અપીલ સુનાવણી માટે આવે તે તબક્કે પણ અદાલતમાં નિહિત વિવેકાધીન સત્તા અદાલત પાસે રહે છે.તે કિસ્સામાં, અદાલતે કાયદો જાહેર કર્યો હતો કે ઉચ્ચ અદાલતે બીજી અપીલ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે કાયદાનો નોંધપાત્ર પ્રશ્ન ઘડવામાં ભૂલ કરી હતી, કલમ ૧૩૬ હેઠળ વિવેકાધીન શક્તિનો ઉપયોગ કરીને વિવાદિત ચુકાદામાં દખલ કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો.અડધી સદી પહેલાં, આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે પ્રીતમ સિંહ વિરુદ્ધ રાજ્ય, [૧૯૫૦] એસ. સી. આર. ૪૫૩ માં કલમ ૧૩૬ હેઠળ સત્તાના

અવકાશ અને પ્રકૃતિ પર યોગ્ય અવલોકનો કયા હતા.એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૧૩૬ હેઠળના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ "સાવચેતીપૂર્વક અને અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં જ થવો જોઈએ, અને જ્યાં સુધી શક્ય હોય ત્યાં સુધી, આ કલમ હેઠળ તેની સમક્ષ આવી શકે તેવી બાબતોની વિશાળ શ્રેણીમાં વિશેષ રજા આપવામાં વધુ કે ઓછું સમાન ધોરણ અપનાવવું જોઈએ".ત્યારબાદ કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે "એકમાત્ર સમાન ધોરણ જે અમારા મતે સંજોગોમાં નિર્ધારિત કરી શકાય છે તે એ છે કે કોર્ટે તે કિસ્સાઓમાં અપીલ કરવા માટે વિશેષ રજા આપવી જોઈએ જ્યાં વિશેષ સંજોગો અસ્તિત્વમાં હોવાનું દર્શાવવામાં આવે છે".બંધારણીય ખંડપીઠે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે "સામાન્ય રીતે કહીએ તો, આ અદાલત વિશેષ રજા નહીં આપે, જ્યાં સુધી તે દર્શાવવામાં ન આવે કે અપવાદરૂપ અને વિશેષ સંજોગો અસ્તિત્વમાં છે, કે નોંધપાત્ર અને ગંભીર અન્યાય કરવામાં આવ્યો છે અને પ્રશ્નમાં રહેલો કેસ તેની વિરુદ્ધ અપીલ કરાયેલા નિર્ણયની સમીક્ષાની બાંધધરી આપવા માટે પૂરતી ગંભીર લાક્ષણિકતાઓ રજૂ કરે છે".

આ સંદર્ભમાં જોતાં, અમને નથી લાગતું કે વિશેષ રજા આપવી જોઈએ અને વિશિષ્ટ રાહત અધિનિયમની કલમ ૬ (૩) હેઠળ પ્રતિબંધ હોવા છતાં હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દિલ્લી હાઈકોર્ટ અધિનિયમની કલમ ૧૦ હેઠળ અપીલ કરી શકે છે કે કેમ તે પ્રશ્ન પર દલીલો આગળ વધારવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે. ઉચ્ચ અદાલતે, વિવાદિત આદેશ દ્વારા, વનિતા કેસમાં (ઉપરોક્ત) આ અદાલતના ચુકાદાને અનુસર્યો હતો, જે પ્રથમ દૃષ્ટિએ તેના

અભિપ્રાયને સમર્થન આપે છે.તે સિવાય, એ નોંધવું યોગ્ય છે કે કોઈ પણ સંજોગોમાં, ઉચ્ચ ન્યાયાલય, અન્ય અધિકારક્ષેત્રની કવાયતમાં, એટલે કે., મૂળ અધિકારક્ષેત્ર, ગેરકાયદેસરતાને યોગ્ય કરી શક્યું હોત અને દાવાને તેની ફાઈલમાં પુનઃસ્થાપિત કરી શક્યું હોત.ઉચ્ચ અદાલતે જે કર્યું છે તે અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગના વર્ણનમાં શંકાસ્પદ માધ્યમો દ્વારા મેળવેલા એકપક્ષીય હુકમોને અમાન્ય બનાવવાનું છે.જો આવા હુકમોને ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હોત, તો તે ન્યાયની નિષ્ફળતામાં પરિણમ્યું હોત.આપણે કલમ ૧૩૬ હેઠળ આપણી વિવેકાધીન શક્તિનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ કે કેમ તે પ્રશ્નનો નિર્ણય કરવામાં ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવેલી જમીની વાસ્તવિકતાઓ અને તથ્યાત્મક ઘટનાઓ તરફ આપણી આંખો બંધ ન કરી શકીએ.સંજોગવશાત, એવો ઉદ્દેશ કરી શકાય છે કે પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, આદેશ ૮ના નિયમ ૧૩ હેઠળ પુનઃસ્થાપના માટે અરજી દાખલ ન કરવાનું કારણ પ્રામાણિક છાપ હતી-એક ખોટી છાપ હોઈ શકે છે-કે ઉચ્ચ ન્યાયાલયના વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશ કે જેમણે હુકમનામું અમલમાં મૂકવાની મંજૂરી આપી હતી તે આ બાબતમાં દખલ કરી શકશે નહીં.જો કે, અમે કેસની વિચિત્ર હકીકતો અને સંજોગોમાં રજા આપવા માટે સહમત નથી કારણ કે અમને લાગે છે કે પ્રતિવાદીઓને ગુણદોષ પર દાવો લડવાની તક આપવી સારી રીતે ન્યાયી છે અને તેની અસર ગંભીર અન્યાયને ટાળવાની રહેશે.જો કે, અમે દાવાના ગુણદોષ પર કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હોવાનું સમજી શકાશે નહીં.

પરિણામે, વિશેષ રજા અરજીઓ ફગાવી દેવામાં આવે છે.ખર્ચ અંગે કોઈ
ઓર્ડર કરવામાં આવશે નહીં.

અરજીઓ ફગાવી દેવામાં આવી હતી.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.